

Ксенія Гавриловська

МОТИВАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Мотивація соціальної самореалізації передбачає прагнення особистості до якомога більш повної реалізації свого соціального потенціалу, до досягнення соціального успіху. Соціальна самореалізація полягає у тому, що підтвердження свого успіху особистість отримує зі сторони соціуму у вигляді грошей, влади, визнання, тощо. Тобто соціальна самореалізація ставить особистість у досить залежне від соціуму становище. Без взаємодії із соціальним оточенням соціальна самореалізація неможлива.

Шляхи досягнення соціального успіху є певною мірою регламентованими різноманітними правовими нормами. Тому для того, щоб досягти успіху, особистість так чи інакше має взаємодіяти з правовою системою держави, співвідносити свої дії з чинним законодавством, фіксувати та реєструвати свої кроки на шляху досягнення соціального успіху. Досягнення соціального успіху потребує стабільності й упорядкованості соціального середовища. Це необхідно для того, щоб людина, яка прагне досягти успіху, могла чітко спланувати свої дії і передбачити реальні наслідки своїх учинків. Якщо ситуація в суспільстві нестабільна, якщо відсутні стійкі критерії оцінювання продуктів діяльності людей – пересічному індивіду важко визначити, що саме слід робити для досягнення успіху. Оскільки впорядкованість соціального середовища визначається правовою системою держави, то, отже, правова система держави пов'язана із соціальною самореалізацією особистості. Одна з функцій правової системи держави – упорядковувати організаційну взаємодію. Особистість, що прагне досягти соціального успіху, змушена більш активно співпрацювати з правовою системою, оскільки в ній зафіксовані певні “сходінки” статусної драбини, і кожна зміна в статусі має бути офіційно зафіксована згідно з вимогами законодавства. Загалом активність особистості в правовому полі держави залежить насамперед від того, наскільки сильно вираженим є мотив соціальної самореалізації особистості.

Мотивація соціальної самореалізації спрямовує особистість на досягнення соціально значущих цілей (грошей, влади, престижу). Шляхи досягнення таких цілей до певної міри встановлені і регламентовані державою. Тому у процесі їх досягнення особистість змушена збільшити частоту свого перебування у нормативних ситуаціях (ситуаціях, що регулюються формальними правовими нормами). Швидкість досягнення мети залежить від того, наскільки успішними і адекватними будуть її дії у таких ситуаціях. Таким чином, особистість з переважаючою мотивацією соціальної самореалізації проявлятиме більшу активність у взаємодії із системою правових норм держави. Відповідно, зростатиме ризик здійснення правопорушень.

З метою вивчення мотивації соціальної самореалізації було здійснено модифікацію методики “Каузометрія” О.О. Кроніка [1]. Це метод аналізу і проектування життєвого шляху, що ґрунтується на ідеях причинно-цільової концепції психологічного часу, головна з яких полягає в наступному: потік часу в душі людини та її хронологічний вік залежать від того, як пов'язані між собою значущі події її життя; а також на загальних ідеях психології життєвого шляху, згідно яким особистісні особливості можуть бути описані мовою життєвих подій та їх взаємозв'язків. Головне призначення методу – психологічний аналіз особистого життя та життя інших людей.

Процедура методики включає в себе пропозицію досліджуваному оцінити різні періоди всього життя (від народження до смерті) за насиченістю важливими для нього подіями. Такими подіями можуть бути будь-які зміни у зовнішньому чи внутрішньому світі: природні катаклізми і політичні перебудови, особисті злети і падіння, закоханості та розчарування, зустрічі та розлучення, хвороби, спортивні досягнення, подорожі, успіхи й невдачі друзів, дітей, близьких - та інше.

Будь-яка зміна в житті тут розуміється як подія. Точніше подія розуміється як деяка конкретна зміна, що відбувається достатньо швидко – так, щоб можна було вказати її приблизну дату. Якщо в житті є довгі етапи, то необхідно вказувати їх початок, кінець або кульмінацію.

Наприклад, не «навчання у вузі» (досить довгий етап), а «вступ до вузу», «закінчення вузу», або щось таке, що особливо запам'яталося у студентському житті.

Відомо, що на найбільш свідомому, близькому до пригадування рівні зберігаються найбільш важливі події. Слід врахувати також і той фактор, що кожні п'ять років у пересічній людини трапляється достатньо велика кількість подій, і вибрати з них одну-дві найважливіші не є зовсім простим завданням. Очевидно, що якщо та чи інша подія пригадується, вибирається з переліку інших, то вона є емоційно насиченою та важливою.

Кожна людина в різні періоди свого життя прагне найрізноманітнішого – вийти заміж, народити дитину, отримати диплом, знайти роботу, знайти престижну роботу, знайти високооплачувану роботу, намалювати картину, тощо. Незалежно від того, чи бажане досягнуте – воно запам'ятовується, особливо якщо на його досягнення було витрачено багато сил – душевних і фізичних. Згідно з метою дослідження нас цікавили насамперед ті події, які пов'язані із соціальною самореалізацією особистості.

Середня кількість подій, необхідних для побудови найбільш якісної й повної картини світу за допомогою каузометрії варіює від 15 до 21. Дослідження показали, що кількість значущих подій обмежена, а їх склад із роками змінюється – те, що нині видається важливим, завтра може втратити своє значення. І виявляється, що з багатьох значущих для людини подій у середньому близько 21 подія має шанси залишатися серед «вибраних» - найважливіших – протягом кількох років. Інші поступаються місцем новим спогадам, переживанням, планам. [1, с.87]

Крім того, характерною особливістю каузометрії є необхідність вказувати не лише ті події, що вже відбулися, але і ті, які мають відбутися – для цього пропонується уявити, що деякі події все рівно відбудуться незалежно від бажання та вказати приблизний час коли вони відбудуться.

Необхідність модифікації методики викликано насамперед тим, що на даному етапі дослідження ми маємо отримати співвідношення подій соціального та індивідуального життя людини. Подібний розподіл подій не враховано при традиційних методах обробки, тому модифікація методики передбачає насамперед умовний розподіл значущих подій на події соціального життя та події індивідуального життя. Цей розподіл є досить умовним, але водночас виправданим. Очевидно, що такі події, як наприклад закоханість та підвищення на посаді належать до дещо інших «площин життя», хоч і можуть бути однакові за ступенем їх суб'єктивної значущості.

Стимульний матеріал методики представляє собою таблицю, у якій час життя від моменту народження до 100 років поділено на періоди по п'ять років. У кожен рядок таблиці, що відповідає певному періоду свого життя, досліджуваний вписує найбільш значущі для нього події (такі, що відбулися чи ще тільки мають відбутися у майбутньому).

Всі можливі події ми умовно поділили на події соціального та індивідуального життя. Про високий ступінь прагнення реалізації соціального потенціалу свідчатиме фіксація як найбільш значущих таких подій життя, що передбачають впливи на соціальне макросередовище, зміни статусу, соціальну боротьбу.

Після проведення пілотажного дослідження було сформовано операціональні показники наявності подій соціального та індивідуального життя. До переліку подій соціального життя ми віднесли всі події, які стосуються власне соціального життєвого шляху респондента: “Я отримав нову посаду”, “Мені підвищили зарплатню”, тощо. Спільним для цих подій є те, що вони викликають зміни у соціальному статусі, соціальному становищі особистості, відбуваються у контексті формальних відносин, формального визнання, з ініціативи, під впливом або за безпосередньої участі соціуму (а не лише найближчого оточення).

Події індивідуального плану відображали переважно ставлення людини до свого здоров'я (“Лежав у лікарні із серцем”), або ж міжособистісні стосунки (“Зустріч випускників”). До переліку подій індивідуального життя ми вирішили віднести також події, що відображують процес соціальної самореалізації дітей та внуків респондентів (“Син вступив до університету”). Таке рішення було прийнято через те, що тут йдеться не про самореалізацію як про вияв власних потенційних можливостей, а про самореалізацію за рахунок осіб із найближчого оточення, які, найімовірніше, самостійно здійснюють життєвий вибір та реалізують свої суб'єктні інтенції.

Рівень мотивації соціальної самореалізації ми визначали за допомогою індексу, який характеризується співвідношенням між кількістю вказаних життєвих подій узагалі та кількістю подій соціального життя. Просте число подій соціального життя, безвідносно до загального переліку значущих подій на життєвому шляху особистості, було би неінформативним. Чим більшою є питома вага ситуацій соціального життя особистості, тим більш важливими респондент їх вважає для себе, тим більше він на них спрямований. Відповідно у такої людини прагнення до соціальної самореалізації буде вищим.

Показник рівня мотивації соціальної самореалізації особистості фактично представляє собою індекс, що обраховується за формулою:

$MCC = c / n$, де

MCC – мотивація соціальної самореалізації;

c – усі ситуації;

n – події соціального (публічного) життя.

Згідно результатів обробки даних пілотажного дослідження, рівень дисперсії $\sigma = 0.273$, середня помилка вибірки $M = 0.027$.

Припустима помилка $\Delta = tM = 1.96 \cdot 0.027 = 0.05$ для $P = 0.95$.

Для визначення об'єму репрезентативної вибірки з генеральної сукупності, скористаємося формулою [2, с.212; 3, с.121]:

$$n = \frac{t^2 \cdot \sigma^2}{\Delta^2} = \frac{1.96^2 \cdot 0.273^2}{0.05^2} = \frac{0.2863}{0.0025} \approx 115$$

Отже, обсяг вибіркової сукупності складає 115 осіб. При побудові репрезентативної вибірки ми враховували, що генеральна сукупність є структурованою за соціально-демографічними характеристиками, такими, як "стать", "вік", "рід занять", "місце проживання". Для збереження пропорцій між цими показниками було використано квотну вибірку.

Після якісного та кількісного аналізу кожного з бланків опитування, було отримано три ряди даних: кількість подій взагалі, кількість подій публічного життя особистості, індекс мотивації соціальної самореалізації, що вираховується як відношення кількості подій публічного життя до кількості подій, перелічених досліджуваним у бланку опитування.

Кількість подій, які діагностовано інтерпретують як важливі для себе, коливається у межах від 12 до 30. Із них 79% опитаних вказують у своїх бланках кількість подій, що знаходиться у межах від 17 до 22.

Кількість подій публічного життя особистості коливається у межах від 1 до 14, причому найчастіше опитувані називають ті події, кількість яких знаходиться у межах інтервалу від 3 до 9 (88% опитаних).

Результати дослідження показали, що високим рівнем мотивації соціальної самореалізації характеризується 7% опитаних, середнім рівнем – 63%, високим рівнем – 30% опитаних.

Отже, переважна більшість досліджуваних перебувають на середньому рівні сформованості мотивації соціальної самореалізації, проявляють досить високу активність у правовому полі держави.

Література

1. Головаха Е. И., Кроник А. А. Психологическое время личности. – К.: Наук. Думка, 1984. – 208 с.
2. Рабочая книга социолога (издание 2-е, переработанное и дополненное). – М.: "Наука", 1983. – 480 с.
3. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження – К.: Наук. думка, 1996. – 232 с.